

an aliquid significet arbor fici. Invenimus arborem fici maledictam, quia sola folia habuit, & fructu caruit. In origine humani generis Adam, & Eva, cum peccavissent, de foliis ficus subcinctoria sibi fecerunt. Folia ergo ficulneae intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael sub arbore fici, tamquam sub umbra mortis; ac si Dominus ei dicat: O Israel, sine dolo quisquis es, o popule Judaeus ex fide, antequam te per Apostolos meos vocarem, & cum esses sub umbra mortis, & tu me non videres, ego te vidi. *Gregorius 18. Moral. cap. 20. al. 23.* Vel *cum esses sub ficu, vidi te*; idest positum te sub umbra legis elegi. *Augustinus de Verb. Dom. (serm. 40.)* Recordatus est autem Nathanael se fuisse sub ficu, ubi non erat (1) Christus praesentia corporali, sed scientia spirituali; & quia sciebat se solum fuisse sub ficu, agnovit in illo divinitatem. *Chrysostomus* (hom. 19. sparsim.) Sic ergo ab hac praedicatione, & ab eo quod mentem scrutatus est ejus, & quia cum adversus eum dicere videretur, non culpavit, sed laudavit, cognovit quoniam vere est Christus: unde sequitur: *Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel*; quasi dicat: Tu es qui expectabaris, tu es qui quaerebaris. Quia enim argumentum inalterabile suscepit, venit ad confessionem, & in mora priori diligentiam ostendens, & in posteriori confessione devotionem. (Hom. 20. in Joan. par. a princ.) Multi autem legentium sermonem hunc anxiantur: Petrus enim qui post miracula, & doctrinam confessus est, quoniam Filius est Dei, beatificatur, ut a Patre revelationem jam suscipiens; Nathanael autem ante signa, & doctrinam hoc dicens, nihil tale audivit. Est igitur hujus causa, quoniam verba quidem eadem locutus est Petrus, & Nathanael, non autem eadem mente; sed Petrus quidem confessus est Filium Dei ut Deum verum; hic autem ut hominem nudum: dicens (2) enim ei, *Tu es Filius Dei*, induxit, *Tu es Rex Israel*; Dei autem Filium non Israelis est Rex solum, sed & orbis terrarum universi. Hoc etiam manifestum est ex his quae consequuntur. Nam Petro nihil postea addidit Christus; sed quasi perfecta ejus existente fide, Ecclesiam se dixit in confessione illius fabricaturum esse. Nathanael autem, quasi multa parte, & majori confessionis deficiente, ad majora educitur: nam sequitur: *Et dixit ei: Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis*; quasi dicat: Magnum tibi visum est hoc esse quod dixi, & propterea me Regem Is-

(1) *Al. desit* Christus. (2) *Al. omittitur enim*. (3) *Al. desideratur erat*. (4) *Al. & sursum est*, hic est in se, deorsum in suis: *item & sursum est hic est sursum in se, deorsum in suis*. (5) *Al. non est & descendunt*.

raelis confessus es: quid igitur dices cum majus videbis? Et quid sit istud majus ostendit subdicens: *Et dicit eis: Amen amen dico vobis, videbitis caelum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes super Filium hominis*. Vide qualiter paulatim eum a terra abducit, & facit quod non ultra aestimet Christum esse hominem solum: cui enim Angeli ministrant, qualiter hic homo purus esset? Per hoc igitur suadet Angelorum se esse dominatorem: sicut enim in proprium Regis Filium descenderunt, & ascenderunt in eum ministri regales; hoc quidem in tempore crucis, hoc vero in tempore resurrectionis, & ascensionis; sed & ante hoc, quando accesserunt, & ministrabant ei, & quando evangelizabant ejus navitatem. Futurum vero a praeterito probavit: qui enim in praeteritis virtutem ejus agnovit, & de futuris audiens facilius suscepit. *Augustinus de Verb. Dom. (ser. 40.) par. a princ.* Recordatus autem veterem historiam, quando Jacob in somnis vidit scalam a terra pertingentem usque in caelum, & Dominus incumbere super eam, & Angeli ascendebant, & descendebant per eam. Denique ipse Jacob quia intellexit quid videret, posuit lapidem, & fudit oleum: dum unxit lapidem Jacob, numquid idolum fecit? Significavit, non adoravit. Agnoscitis chrisma, agnoscite & Christum. Ipse est lapis quem reprobaverunt edificantes. Si ergo Jacob vidit scalam, qui est Israel appellatus, & Nathanael iste vere Israelita (3) erat, convenienter somnium Jacob Dominus dixit ei; quasi dicat: Cujus nomine te appellavi, ipse somnium in te apparuit: *videbis enim caelum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes super Filium hominis*. Si autem ad illum descendunt, & ad illum ascendunt, (4) & sursum est, & hic est: sursum in se, deorsum in suis. *Augustinus super Joannem* (tract. 7. ante fin.) Sunt autem Angeli Dei boni praedicatores praedicantes Christum; hoc est, super Filium hominis ascendunt, (5) & descendunt; sicut Paulus, qui ascenderit usque ad tertium caelum, descendit usque ad lac porum parvulis dandum. Dixit autem, *Majus his videbis*: quia plus est quod nos Dominus vocatos justificavit, quam quod vidit jacentes sub umbra mortis. Quid enim nobis proderat, si ibi mansissemus ubi nos vidit? Queritur autem quare Nathanael, cui tantum testimonium perhibuit Filius Dei, inter duodecim Apostolos non invenitur? Intelligere autem debemus, ipsum eruditum fuisse, & peritum legis: propterea noluit, illum

Do-

Dominus inter discipulos ponere, quia idiotas elegit, unde confunderet mundum. Volens enim superborum frangere cervicem, non quaesivit per oratorem piscatorem; sed de piscatore

lucratu est Imperatorem. Magnus Cyprianus orator; sed prius Petrus piscator, per quem postea crederet non tantum orator, sed etiam Imperator.

CAPUT II.

(a) **ET** die tertia nuptiae factae sunt in Chana Galilaeae; & erat mater Jesu ibi. Vocatus est autem Jesus, & discipuli ejus ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Jesus: Quid mihi, & tibi est, mulier? Nondum venit hora mea.

(b) Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideae hydrae sex postae secundum purificationem Judaeorum, capientes singulae metretas binas vel ternas. Dicit eis Jesus: Implete hydras aqua. Et impleverunt eas usque ad summum. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte architrincio; & tulerunt. Ut autem gustavit architrincium aquam vinum factam, & non sciebat unde esset (ministri autem sciebant, qui hauserant aquam) vocat sponsum architrincium, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc. Hoc fecit initium signorum Jesus in Chana Galilaeae, & manifestavit gloriam suam: & crederunt in eum discipuli ejus.

(c) Post haec descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus; & ibi manserunt non multis diebus. Et prope erat pascha Judaeorum; & ascendit Jesus Hierosolymam.

(d) Et invenit in templo vendentes oves, & boves, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves; & nummulariorum effudit as, & mensas subvertit. Et his qui columnas vendebat dixit: Auferre ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est: Zelus domus tuae comedit me.

(e) Responderunt ergo Judaei, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia haec facis? Respondit Jesus, & dixit eis: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Judaei: Quadraginta & sex annis edificatum est templum hoc; & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ejus quia hoc dicebat de corpore suo; & crederunt Scripturae, & sermoni, quem dixit Jesus.

(f) Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa quae faciebat. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

(a) **CHRYSOSTOMUS** (hom. 20.) Quoniam in Galilaea notus erat Dominus, vocant eum ad nuptias: unde sequitur: *Et die tertia nuptiae factae sunt in Chana Galilaeae. Alcuinus*. Galilaea est provincia, in qua est Chana viculus. *Chrysostomus* (ibidem sparsim.) Vocant autem ad nuptias Dominum, non tamquam magnificentem aliquem, sed simpliciter tamquam notum, & unum multorum: unde hoc Evangelista declarans ait: *Et erat mater Jesu ibi*: sicut enim matrem vocaverant, ita & filium: unde sequitur: *Vocatus est autem Jesus, & discipuli ejus ad nuptias*; & accedit: neque enim ad dignitatem respiciebat suam, sed ad beneficium nostrum. Qui enim non dedignatus est formam servi accipere, neque dedignatus est ad nuptias venire servorum. *Augustinus de Verb. Domini S. Th. Op. Tom. LX.*

(serm. 41. in princ.) Erubescat igitur homo esse superbus, quoniam factus est humilis Deus. Ecce inter cetera Filius Virginis venit ad nuptias, qui cum apud Patrem esset, instituit nuptias. *Beda* (hom. Dom. 1. post Epiph.) Quod etiam ad nuptias venire dignatus est, juxta litteram, fidem recte credentium confirmat. Porro Tatiani, & Marcionis, ceterorumque, qui nuptiis detrahunt, perfidia quam fit damnabilis insinuat. Si enim thoro immaculato, & nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nequaquam Dominus ad has venire voluisset. Nunc autem quia bona est castitas conjugalis, melior continentia viduaalis, optima perfectio virginialis, ad probandum omnium electionem graduum, discernendum tamen meritum singulorum, ex intemerato Mariae Virginis utero nasci

k

dig-

Ad distinctionem ergo divini dicitur, *Judaeorum.*

Sequitur: *Et ascendit Hierosolimam.* *Alcuinus.* Bis in Evangelio legitur Jesum ascendisse Hierosolimam: semel in primo anno praedicationis, dum adhuc Joannes non erat missus in carcerem; de hoc ascensu nunc agitur: & iterum illo anno quo erat (1) passurus. Dedit autem nobis exemplum Dominus quanta cura divinis subdi debeamus imperiis. Si enim ipse Dei Filius decreta legis à se data implebat, celebrans solemnitates cum ceteris hominibus, quanto studio bonorum operum servi debent solemnitates & praevenerit, & celebrare? *Origenes* (tom. 10. in Joan. in tit. *Postea descendit Capharnaum.*) Mystice autem cum facta est nuptiarum praeparatio in Chana Galilaeae, descendit una cum matre, fratribus, & discipulis in Capharnaum, quae interpretatur ager consolationis. Oportebat enim post vini alacritatem, ad agrum consolationis una cum matre, & discipulis ascendere Salvatorem, consolationum in futuris fructibus, & in agrorum multitudinem suscipiens disciplinam ejus, & animam quae illum Spiritu Sancto concepit, & juvandos ibi. Sunt enim quidam fructificantes, ad agrum Dominus ipse descendit una cum verbi ministris, atque discipulis, adjuvans huiusmodi praesente matre sua. Videntur autem qui Capharnaum ducti sunt, non capere diurnam apud se Jesu praesentiam: quoniam illuminationem quae de pluribus dogmatibus est, inferioris consolationis agellus non capit, cum paucorum capax existat. *Alcuinus.* Vel Capharnaum villa pulcherrima est, & significat mundum, in quem Verbum Patris descendit. *Beda.* Non multis autem diebus ibi mansit, quia parvo in hoc mundo tempore cum hominibus conversatus est. *Origenes* (tom. 10. in Joan. tit. *Et ascendit Jesus.*) Est autem Hierosolyma civitas Regis magni, velut ipse Salvator ait, ad quam nullus eorum qui manent in terris conscendit, nec ingreditur; sed quae libet anima quae naturalem obtinet celsitudinem, & acumen intelligibilem perspicuum, ejus civitatis est incola, ad quam solus Jesus ascendisse dicitur. Videntur tamen post discipuli fore praesentes dum recolunt: *Zelus domus tua comedit me;* sed quasi in quolibet discipulorum Jesus ascendit.

(d) *Beda* (Marth. 21. super illud „Intravit Jesus in templum.“) Dominus Hierusalem adveniens, continuo templum oraturus adit, nobis dans exemplum ut quocumque properamus, domum Dei primo ingrediamur, Dominum deprecaturi: unde dicitur:

Et invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas. *Augustinus* (tract. 10.) Sacrificia enim illi populo pro ejus carnalitate talia data sunt, quibus teneretur ne ad idola desisteret; & immolabant boves, & oves, & columbas. *Beda* (ubi sup. ad verba „Et eiecibatur omnes vendentes.“) Sed quia de longinquo properantes quae iussa sunt immolari Domino, secum ferre non poterant, eorum pretia deferrebant: unde nata occasione, haec animalia in templo scribae, & pharisaei vendi instituerunt, ut venientes emerent, & offerrent; eademque oblata ipsi aliis venderent; & sic sua lucra accumularent. Unde & numularii ad hoc sedebant ad mensam, ut inter emptores venditoresque hostiarum prompta esset pecunia: unde subditur: *Et numularios sedentes.* Dominus autem volens aliquid in domo sua terrene esse negotiationis, neque ejus quae honesta putaretur, negotiatores omnes expulit foras. *Augustinus* (tract. 10.) Et qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellavit: unde sequitur: *Et cum scisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo.* *Theophylactus.* Neque solum eos eiecit qui vendebant, & emebant, sed etiam res eorum: unde subditur: *Oves, quae, & boves, & numulariorum effudit as.* Et mensas everit, scilicet numularias, quae erant quasi vasa denariorum. *Origenes* (tom. 10. in Joan. ubi supra.) Consideremus autem, ne forte enorme videatur quod Dei Filius captis funiculis parat sibi flagellum ad eiciendum de templo. Unam tamen refugium ad horum repositionem relinquitur divina potestas Jesu, ut cum volebat posset iracundiam hostium suscipere, quamvis essent innumeri, & sedare mentium turbines: „Dominus enim dissipat cogitationes gentium:“ *Psalms.* 31. Praesens autem historia in nullo minorem potestatem praetendit, his quae ab eo miraculosus edita sunt: quoniam constat (2) hanc majorem demonstrare potentiam miraculo quo aqua conversa est in vinum: eo quod illic in animata subsistit materia, hic vero tot millium hominum domantur ingenia. *Augustinus* de Conf. Evang. (Lib. 2. cap. 67.) Manifestum est autem non semel, sed iterum hoc factum esse à Domino. Sed illud primum commemoratur hic à Joanne, istud ultimum à ceteris tribus. *Origenes* (tom. 10. in Joan. text. *Et ascendit Jesus Hierosolimam* circ. med.) Et Joannes quidem hic dicit, quod expulit vendentes de templo; *Matthaeus* autem ait, quoniam expulit vendentes, & ementes. Multo autem major numerus (3) erat ementium quam vendentium; quo-

(1) *Al.* passus. (2) *P. Nicolai* substituit hic. (3) *Al.* omittitur erat.

rum expulsio transcendebat dignitatem ejus qui reputabatur filius carpentarii nisi quod divina potestate sibi omnes subiecit, ut dictum est: *Beda* (super *Nolite facere domum Patris.*) Commendatur autem in hac lectione utraque Christi natura: humana quidem in hoc quod matrem comitem habuisset perhibetur; divina vero in hoc quod verus Dei Filius demonstratur: sequitur enim: *Et his qui vendebant columbas dixit: Auserte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* *Chrysostomus* (hom. 22. in Joan.) Ecce Patrem vocat, & non irascitur: aestimant enim simpliciter eum dicere; sed quia postea apertius loquebatur, ut solam repraesentaret paritatis intelligentiam, propterea saeviebat. Et *Matthaeus* quidem dicit cap. 21. quod eiciens eos dicebat: „Nolite facere domum meam speluncam latronum:“ illud enim fecit ad passionem veniens, ideo durioribus sermonibus utebatur; hoc autem in principio signorum fecit, unde non ita aspera, sed remissa quodammodo increpatione utitur. *Augustinus* (tract. 10. in Joan.) Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde Dominus omnes qui ad mundanas negotiationes utitur. *Augustinus* (tract. 10. in Joan.) Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde Dominus omnes qui ad mundanas venerant. Et quae ibi vendebant, quae opus habebant homines in sacrificio illius temporis. Quid si ibi ebrios inveniret? Si negotiationis non debet fieri domus Dei; potestatis fieri debet? *Chrysostomus* (ut supra.) Sed cuius gratia tali vehementia Christus usus est? Quia enim in sabbato curatus erat, & multa facturus quae videbantur eis esse legis transgressio, ut non videretur Deo contrarius, hoc cum periculo fecit, dans intelligere quod qui periculis se exponit pro bono ornatu domus, dominum domus non contemnit: & ideo ut ostenderet sui consonantiam ad Deum, non dixit, Domum sanctam, sed domum Patris mei. Et propter hoc etiam subditur: *Recordati vero sunt discipuli ejus: quia scriptum est: Zelus domus tua comedit me.* *Beda* (ubi supra.) Discipuli enim videntes in eo hunc ferventissimum zelum, recordati sunt quia zelo domus Patris Salvator eiecit impios de templo. *Alcuinus* (a) *Zelus, cum in bono accipitur, est quidam fervor animi, quo mens relicto humano timore pro defensione veritatis accenditur.* *Augustinus* (ut supra.) Comeditur ergo zelo domus Dei, qui omnia quae videt ibi perversa, cupit emendare; & si emendare non potest, tollerare, & gemit. Si ergo in domo tua ne quid

perversum fiat satagis, in domo Dei, ubi salus proposita est, debes pari, quantum in te est, si quid perveris videris? Amicus est, admoveatur leniter; uxor est, severissime frenetur; ancilla est, etiam verberibus compescatur. Fac quicquid potes pro persona quam portas. *Alcuinus.* Mystice autem quotidie Deus spiritualiter suam Ecclesiam intrat, & qualiter ibi unusquisque converteretur attendit. Caveamus ergo ne in Ecclesia Dei fabulis, vel risibus, vel odiis, vel cupiditatibus vacemus, ne improvisus veniens nos flagellet, & de Ecclesia sua eiciat. *Origenes* (tom. 11. in Joan.) Possibile enim est Hierosolymitanum quoque delicto subjacere, & capacitissimos deviare: quod nisi post delictum citissime converterantur, capacitatem amittunt. Invenit igitur in templo, id est in sacris, vel in enuntiatione ecclesiastici sermonis quoddam qui Patris domum, (1) domum negotiationis constituebant, qui scilicet venales exponunt boves, quos oportet (2) servare ad aratrum, ne retrocedentes non disponantur ad regnum Dei; qui etiam praeserunt mammonam iniquitatis ovis, ex quibus habent ornatus materiam, qui etiam forsteriam columbarum privata qualibet amaritudine vilipendunt. Cum ergo hos (3) invenit Salvator, in domo sacra, facta de funiculis flagello fugat illos una cum venalibus ovis, & bobus suis, (4) & spargit aeris pondera velut indigna in domo Dei retineri, subvertitque constitutas tabulas in animabus avarorum, & mandat ne ulterius in domo Dei columba vendantur. Arbitror autem & exemplum ipsum statuisse per praedicta secretius, ut intelligamus per hoc, si quid agi debet erga sacram illam oblationem à sacerdotibus, non debere ritu sensibilem oblationem agi, nec legem observari debere, ut carnales Judaei volebant: nam Jesu propellente boves, & oves, jubente auferri columbas, quae ut plurimum offerbantur juxta consuetudinem Judaeorum, & subvertente mensas materialium nummorum non expresse, sed figuratim continentium divinas impressiones, ea scilicet quae secundum legis Scripturam videbantur honesta, & utente eo in plebem flagellis, dissolvenda, & dispergenda haec erant, traslato regno ad eos qui ex Gentibus crediderunt. *Augustinus* (ut supra.) Vel vendentes in Ecclesia sunt qui quae sua sunt quaerunt, non quae Jesu Christi. Venale habent totum, quia volunt redimi. Simon ideo

(1) *Al.* desit hic secundo domum. (2) *Al.* observare. (3) *Al.* inveniret, item inveniet. (4) *Al.* praemisso puncto affirmationis Expargit legitur.

Ex edit. P. Nicol. (a) Citat ex Augustino Glossa; sed nec in Augustino, nec etiam in Alcuino sub his verbis occurrat; etsi ex utriusque dictis in hunc locum colligi potest.

non fiebat unde esset (ministri autem sciebant, qui hauserant aquam) vocat sponsum architrictinus. (1) Non autem aquae simplicitas defecit, & vini sapor natus est; non per transfusionem potioris obtinetur quod infirmius est; sed aboletur quod erat, & quod non erat cepit. *Chrysostronus* (hom. 21. in Joan.) Paulatim autem Dominus volebat cognosci suorum signorum virtutem; & ideo neque ipse revolebat quod factum est, neque ministros architrictinus vocavit: non enim esset eis creditum de puro homine existimato tale testimonium reddentibus: sed vocat sponsum, qui maxime poterat conspiciere quod fiebat. Non simpliciter autem Christus vinum, sed vinum optimum fecit: unde sequitur: *Et dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est.* Talia enim sunt Christi miracula, ut multo his quae per naturam sunt, speciosiora, & utiliora fiant. Igitur aqua vinum facta ministros testes habuit, boni vero vini factio architrictinus, & sponsum. Probabile autem est & sponsum aliquid respondisse; sed Evangelista hoc praetermittit, tangens solum id quod necessarium est scire, scilicet quoniam vinum aquam fecit: unde statim subdit: *Hoc fecit initium signorum Iesus in Chana Galilaeae.* (Hom. 22.) Tunc enim signa maxime necessarium erat facere, quando discipuli jam congregati erant (2) devoti, & attendentes his quae fiebant, manifeste aderant. Si vero dixerit quis non esse argumentum sufficiens ut hoc sit principium signorum, quia additur, *In Chana Galilaeae*, quasi contingat alibi prius esse facta; dicemus, quod & antea diximus, quia Joannes dicit supra 1. *Ut manifestetur Israel, propterea veni baptizans.* Si vero secundum primam aetatem miracula fecit, nequaquam indigebant Israelitae alio manifestante eum. Qui enim in brevi tempore ita per miraculorum multitudinem claruit, ut ejus nomen manifestum fieret omnibus, multo magis si puer existens a prima aetate miracula fecisset: nam & ea quae fierent, inopinabiliora existimarentur, ab infante facta, & tempus amplius esset. Decenter autem non inceptit signa facere ex prima aetate: existimasset enim phantasmam esse incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidissent livore liquefacti. *Augustinus* (tract. 9.) Hoc autem miraculum Domini, quod de aqua vinum fecit, non est mirum eis qui noverunt quia Deus fecit. Ipse enim fecit vinum illo die in hydriis qui omni anno hoc facit in vi-

(1) Sic omnia à nobis consulta exempla; Nicolai tamen corrigi in hunc modum. Non autem permixtio fuit, sed creatio: aquae simplicitas defecit, & vini sapor natus est: non per transfusionem potioris obtinetur quod infirmius est; sed aboletur quod erat &c. (2) Al. & devoti. (3) Al. si vero & tunc. Forte Esti vero tunc. (4) Al. omittitur inde.

tibus; sed hoc assiduitate amisit admirationem: itaque servavit sibi Deus inusitata quadam quae faceret, ut tamquam dormientes homines ad se colendum mirabiliter excitaret: propter quod sequitur: *Et manifestavit gloriam suam, Alcuinus.* Quia ipse est Rex gloriae, qui sicut Dominus elementa mutabat. *Chrysostronus* (hom. 22.) Et hoc quantum ex parte sua; (3) si vero tunc multi non cognoverunt, sed tamen omnes postea erant miraculum audituri. Sequitur: *Et crediderunt in eum discipuli ejus:* hi enim debebant credere, & facilius, & cum diligentia attendere his quae fiebant. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 2. cap. 17.) Sed si tunc in eum crediderunt, non dum erant discipuli cum ad nuptias vocati sunt; sed illo more locutionis hoc dictum est quo loquimur cum dicimus Apostolum Paulum in Tharso Ciliciae natum: neque enim tunc jam erat Apostolus. Ita discipulos Christi invitatos ad nuptias cum audimus, non jam discipulos, sed qui futuri erant discipuli intelligere debemus. *Augustinus* (tract. 9.) Illa autem mysteria quae in isto miraculo Domini latent, videre. Oportebat impleri in Christo quae de illo scripta erant. Illa erat aqua; fecit autem de aqua vinum cum aperuit eis sensum, & exposuit Scripturas: sic enim sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non inebriabat. *Beda* (super Nuptiae facta sunt in Chana Galilaeae.) Apparente enim Domino in carne, vinosa legalis sententia suavitas paulatim coeperat ob carnalem pharisaeorum interpretationem à prisca sua virtute deficere. *Augustinus* (tract. 9. in Joan.) Si autem jusisset aquam effundi, & ipse mitteret vinum ex occultae creaturae sinibus, videretur Scripturas veteres improbasse. Cum autem ipsam aquam convertit in vinum, ostendit nobis quod & Scriptura vetus ab ipso est: nam iustus ipsius impletus sunt hydriae. Sed nihil sapit illa Scriptura, si non ibi Christus intelligatur. Novimus autem legem ex quibus temporibus narret, id est ab exordio mundi: (4) inde usque ad hoc tempus quod nunc agimus, sexta aetas est: nam prima aetas computatur ab Adam usque ad Noe; secunda à Noe usque ad Abraham; tertia ab Abraham usque ad David; quarta à David usque ad transmigrationem Babylonis; quinta usque ad Joannem Baptistam; sexta inde usque ad finem saeculi. Sex ergo illae hydriae sex aetates significant, quibus non defuit prophetia. Impletae sunt prophetiae, plenae sunt hydriae. Quid est autem quod capiebant metretas binas vel tri-

trinas? Si trinas tantum diceret, non cureret animus nosse nisi ad mysterium Trinitatis. Sed forte nec sic debemus inde sensum avertere, quia dixit binas, vel trinas: quia nominato Patre, & Filio, consequenter & Spiritus Sanctus intelligendus est. Oportet enim intelligi caritatem invicem Patris, & Filii, quod est Spiritus Sanctus. Sed est & alius intellectus non praetermittendus: binae enim metretae intelliguntur in duobus generibus hominum, id est Judaeis & Graecis; tres autem propter Noe tres filios (1) significantes: *Alcuinus.* Ministri autem sunt doctores novi testamenti (2) qui Scripturas aliis facias spiritualiter interpretantur; architrictinus autem est aliquis legisperitus, ut Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Dum ergo talibus Evangelii verbum committitur, quod in littera legis occultabatur, quasi vinum de aqua factum architrictino propinat. Et bene in domo nuptiarum tres ordines discipulorum describuntur: quia Ecclesia tribus ordinibus fidelium constat, conjugatorum, continentium, & doctorum. Optimum autem vinum Christus usque ad huc servavit, id est Evangelium usque ad sextam aetatem distulit.

(c) *Chrysostronus* (hom. 22.) Quoniam autem paulo post Dominus Hierosolimam ascensus erat, Capharnaum adiit, ut non ubique fratres, & matrem secum trahat: unde dicitur: *Post haec descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus; & ibi manserunt non multis diebus.* *Augustinus* (tract. 10. in Joan.) non procul à princ. Hic est autem Dominus Deus noster excelsus, ut nos faceret; humilis, ut nos reficeret; ambulans inter homines, patiens humana, abscondens divina. Ecce habet matrem, habet fratres, habet & discipulos. Inde fratres unde matrem. Fratres enim Scriptura nostra appellare consuevit non eos solos qui nascuntur ex eodem utero, aut ex eodem patre; sed ex eodem gradu, velut compatriotes, aut consobrinos. Unde ergo fratres Domino? (3) Non enim Maria iterum peperit: absit: inde ceperit dignitas virginum. Abraham patruus erat Ios, & Jacob Laban Syrum habebat avunculum; & utriusque dicti sunt fratres. *Alcuinus.* Fratres ergo Domini dicuntur cognati Mariae, vel Ioseph, non filii Mariae, vel Ioseph: quia non solum Beata Virgo, sed etiam Ioseph testis castitatis ejus ab omni actione conjugali immunis permansit. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 2. cap. 17.) Quod vero dicit, *Et discipuli ejus,* incertum est utrum jam illi adhaerent etiam Petrus, & Andreas, & filii Zebedaei. Matthaeus enim primo narrat quod venerit, & habitaverit in Caparnaum, & postea quod eos de na-

ribus piscantes vocaverit. An forte Matthaeus quod praetermiserat recapitulavit? quia sine ulla consequentis temporis differentia dixit cap. 4. Ambulans juxta mare Galilaeae, vidit duos fratres: an potius alii discipuli fuerunt? Scriptura enim evangelica, & apostolica non solum illos duodenos appellat discipulos ejus, sed omnes qui in Deum credentes ad regnum caelorum magisterio ejus erudiebantur. (Cap. 18.) Illud etiam requirendum est quomodo hic dicit, antequam Joannes Baptista missus esset in carcerem, Iesum venisse in Galilaeam, cum Matthaeus dicit cap. 4. Cum autem audisset, quod Joannes traditus esset, recessit in Galilaeam: similiter etiam & Marcus: Lucas etiam nihil quidem dicit de tradito Joanne; sed post baptismum, & tentationem Christi dicit eum ipse in Galilaeam, sicut illi duo. Unde intelligitur tres Evangelistas non Joanni Evangelista contraria narrasse, sed praetermississe primum Domini adventum in Galilaeam postquam baptizatus est, quando illic aquam convertit in vinum. *Basiliius* in Ecclesiastica Historia (Lib. 3. cap. 24.) Cum enim tritium Evangeliorum ad Joannem Evangelistam notitia pervenisset, probasse quidem dicitur fidem, & veritatem dictorum; deesse tamen vidit aliqua, & ea maxime quae primo praedicationis suae tempore Dominus gesserat: certum est enim quod in superioribus tribus Evangeliiis haec videntur sola contineri quae in eo gesta sunt anno quo Joannes Baptista vel inclusus est in carcere, vel punitus. Et ideo rogatus dicitur Joannes Apostolus ut ea quae praeterierant priores ante traditionem Joannis, Salvatoris gesta conferberet. Unde si quis diligenter consideret, (4) inveniet Evangelia non dissonare; sed alterius temporis gesta esse quae scribit Joannes, alterius vero quae ceteri. *Chrysostronus* (hom. 22.) Neque enim in Capharnaum miraculum ullum tunc operatus est: qui enim civitatem habitabant illam, non sane se habebant ad Christum, sed erant valde corrupti: ideo tamen accedit, & parum ibi trahit tempus propter eum qui ad matrem erat honorum. *Beda* (super his verbis.) Ideo etiam non multis diebus ibi manserunt propter festum paschae, quod jam appropinquabat: unde sequitur: *Et prope erat pascha Judaeorum.* *Origenes* (tom. 10. in Joan.) Sed quid intendit ibi appositio Judaeorum? non enim nationis alterius paschae solemnitas fuerat. Forsan vero quia quoddam est pascha humanum eorum qui procul à proposito Scripturae celebrant illud, quoddam vero divinum, & verum, quod in spiritu, & veritate perficitur.

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) Al. significantes. Nicolai ponit significantur. (2) Al. qui Scripturas alias spiritualiter interpretantur. (3) Forte Num enim Maria iterum peperit? Absit &c. (4) Al. invenit.

diagnatus est; & prophero vidua Anna ore nox natus benedicatur; à nuptiarum (1) celebratoribus jam invenis invitatus, has praesentia suae virtutis honorat. *Augustinus* (tract. 8. sparsum.) Quid autem mirum, si in illam domum ad nuptias venit qui in hunc mundum ad nuptias venit? Habet enim hic sponsam, quam redemit sanguine suo, & cui pignus dedit Spiritum Sanctum, quam sibi conjunxerat in utero Virginis. Verbum enim est sponsus, & sponsa caro humana, & utrumque unus Filius Dei, & idem Filius hominis. Ille uterus Virginis Mariae thalamus ejus est, unde „ processit tamquam sponsus de thalamo suo: „ Psalm. 18. *Beda* (super Joan. cap. 1. super illud, *Die tertia nuptiae factae sunt.*) Nec vacat à mysterio quod die tertia nuptiae factae referuntur. Primum quidem saeculi tempus ante legem, Patriarcharum exemplo; secundum sub lege, Prophetarum scriptis; tertium sub gratia, praeconiis Evangelistarum, quasi tertiae diei luce, mundo resulsit, in quo Dominus in carne natus apparuit. Sed & hoc quod in Chana Galilaeae, idest in zelo transmigrationis, eadem nuptiae factae perhibentur, typice denantur, eos maxime gratia Christi dignos exitere qui (2) zelo fervente pie devotionis, ac de vitiis ad virtutes, de terrenis ad aeterna norant transmigraire. Discumbente autem ad nuptias Domino, vinum defecit, ut vino meliore per ipsum facta manifestaretur gloria latentis in homine Dei: unde sequitur: *Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent.* *Chrysostomus* (ubi supra.) Dignum autem est querere, unde venit in mentem matri magnum quid imaginari de filio: neque enim ante miraculum fecerat: sequitur enim: *Hoc fecit initium signorum Jesus.* Sed revelari incipiebat & à Joanne, & ab his quae ad discipulos dixerat: sed ante haec omnia ipsa conceptio, & ea quae post nativitatem facta sunt, maximam ei de puero imposuerunt estimationem: unde Lucas dicit cap. 2. „ Maria conferebat omnia verba haec, conferens in corde „ suo. „ Cujus igitur gratia nos (3) ante ad miraculum eum incitavit? Nam antea ut unus multorum ita (4) conversabatur: unde non praesumebat ei mater tale quid dicere; quia vero audivit, quod Joannes ei testificatus est, & quod discipulos jam haberet, de reliquo confidenter rogat. *Alcuinus.* Significat etiam in hoc loco synagogam, quae Christum provocat ad faciendum miraculum: familiare enim est Judaeis miracula inquirere.

Sequitur: *Et dicit ei Jesus: Quid mihi, &*

- (1) Al. celebrationibus. (2) Al. de zelo. (3) Al. ante miraculum. (4) Al. conversabatur.
(5) *Regom P. Nicolai* obtemperare non est tutum.

tibi, mulier? Augustinus (tract. 8. sparsum.) Quidam derogantes Evangelio, & dicentes quod Jesus non fuit natus de Maria Virgine, hinc argumentum sumere conantur erroris sui, ut dicant: Quomodo erat mater ejus cui dixit: *Quid mihi, & tibi, mulier?* Sed quis hoc narravit, ut credamus quia hoc Dominus dixit? Nempe Joannes Evangelista. At ipse dixit: *Et erat ibi mater Jesu.* Quare hoc, nisi quia utrumque verum est? Sed numquid ideo venit ad nuptias, ut deceret matrem contemni? *Chrysostomus* (loc. cit. super illud, *Quid mihi, & tibi est, mulier?*) Sed quod valde venerabatur matrem, audi Lucam enarrantem, qualiter subditus parentibus erat. Nam ubi quidem parentes nihil impediunt eorum quae sunt secundum Deum, debitum est subijci eis; quando autem non tempore debito aliquid querunt, & abscindunt nos à spiritualibus, (5) non ex hoc fallaris. *Augustinus* de Symbolo (Lib. 2. cap. 4.) Ut ergo distingueret inter Deum & hominem: quia secundum hominem minor, & subditus erat; secundum autem Deum supra omnes erat: dixit: *Quid mihi, & tibi est, mulier? Chrysostomus* (hom. 20. & 21.) Sed & propter aliam causam, ut non suspecta essent miracula quae fiebant (ab his enim qui indigebant, rogari oportuerat, non à matre) voluit offendere quoniam omnia decenti tempore operatur, non simul omnia faciens: quia confusio quaedam esset; & ideo sequitur: *Nondum venit hora mea;* idest, nondum cognitus sum his qui adsunt. Sed neque sciunt quoniam defecit vinum: sine eos primum hoc sentire: qui enim necessitatem non praesentit, neque beneficii grandem suscipit sensum. *Augustinus* (tract. 8. sparsum.) Vel ideo quia Dominus nollet, secundum quod Deus erat, matrem non habebat; secundum quod homo erat, habebat matrem. Miraculum autem quod facturus erat, secundum divinitatem facturus erat, non secundum infirmitatem humanam. Miraculum tamen exigebat mater; at ille tamquam non agnoscent viscera humana, operaturus facta divina, dixit: *Quid mihi, & tibi est, mulier?* tamquam dicat: Quod in me facit miraculum, non tu genuisti, deitatem meam. Dicitur autem mulier secundum femineum sexum, non secundum corruptionem integritatis. Sed quia genuisti infirmitatem meam, tunc te cognoscam cum ipsa infirmitas pendeat in cruce: unde subdit: *Nondum venit hora mea;* quasi dicat: Ibi te agnoscam cum pendere in cruce infirmitas ceperit, cuius & mater es. Commendavit enim matrem discipulo, prius matre moritu-

riturus, & ante mortem matris resurrecturus. Videre autem ne forte, quomodo invenerunt Manichaei occasionem perfidiae suae, quia dixit Dominus, *Quid mihi, & tibi est, mulier?* sic interveniant Mathematici occasionem fallaciae, quia dixit, *Nondum venit hora mea.* Dicunt enim: Videtur quia sub fato erat Christus, quia dixit: *Nondum venit hora mea.* Credant autem Deo dicenti infra 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam;* & quaerant quare sit dictum: *Nondum venit hora mea:* nec ideo jam sub fato ponant conditorem caeli: quia si esset fatum de sideribus, non poterat esse sub necessitate siderum conditor siderum. (1) Adde quod non solum Christus non habuit, quod appellas fatum; sed nec tu, aut ille, aut quicumque hominum. Quare ergo dixit: *Nondum venit hora mea?* Quia in potestate habebat quando mereretur; sed nondum videbat esse opportunum ut illa potestate uteretur. Vocandi erant discipuli, annuntiandum erat regnum caelorum, faciendae erant virtutes, commendanda erat divinitas Domini in miraculis, commendanda erat humanitas Domini in ipsa compassione mortalitatis. At ubi tantum fecit quantum sufficere judicavit, venit hora, non necessitatis, sed voluntatis; non conditionis, sed potestatis.

(b) *Chrysostomus* (hom. 31. in Joan.) Quamvis dixerit, *Nondum venit hora mea,* postmodum fecit quod mater dixerat, ut etiam ex hoc sufficiens esset demonstratio quod non subiectus est horae. Si enim horae subijciebatur, qualiter debita hora nondum facta hoc fecit? Deinde & propter honorem matris, ut non finaliter ei contradicere videretur; neque eam tot praesentibus erubescere faceret: adduxerat enim ad eum ministrum, ut à pluribus fieret petitio: unde sequitur: *Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.* *Beda* (super *Quodcumque dixerit vobis, facite.*) Quasi dicat: Licet abnegare videatur, tamen faciet: noverat enim eum mater pius, & misericordem. Sequitur: *Erant autem ibi lapideae hydrae sex postea secundum purificationem Judaeorum, capientes singula metretas binas vel ternas.* Hydrae vocantur vasa aquarum receptui parata: Graece enim aqua hydor dicitur. *Alcuinus.* Vasa autem aquarum receptui parata erant secundum purificationem Judaeorum, quia inter alias pharisaeorum traditiones etiam hoc observabant ut crebro se lavarent. *Chrysostomus* (ubi supra.) Quia vero inaquosa est Palestina, & non erat multis in locis fontes, & puteos invenire; replebant hydras aqua, ut non current ad flumina, si quando immundi fierent; sed de prope haberent purificationis modum. Ne autem quidam infidelium suspicarentur quo-

niam, face intus temanente, deinde aqua immissa, vinum subtilissimum factum esset, propterea ait secundum purificationem Judaeorum, ostendens quod illa vasa nunquam vini receptacula facta erant. *Augustinus* (tract. 9. sparsum.) Metretas enim dicit mensuras quasdam, tamquam si diceret uncias, amphoras, vel aliud hujusmodi. Metron enim mensuram dicunt Graeci: inde appellatae metretae. (2) Quod autem ait, *Binas, vel ternas,* non ita accipiendum est quod aliae binas, aliae ternas; sed eadem ipsae caperent binas quae etiam ternas.

Sequitur: *Dixit eis Jesus: Implete hydras aqua: & impleverunt eas usque ad summum.* *Chrysostomus* (ut supra.) Sed quare, antequam implevisent hydras aqua, non fecit signum? quod multo mirabilius esset: quia scilicet aliud est substantiam in aliam qualitatem transmutare, & ipsam substantiam ex nihilo facere. Hoc quidem mirabilis est, sed non ita videtur credibile multis. Propterea enim multoties à miraculorum magnitudine abstinet, volens magis credibile esse quod fiebat. Cum hoc & perversa dogmata evertit. Quia enim sunt quidam qui mundi conditorem alium esse dicunt, plura miraculorum ex subiectis substantiis facit: si enim contrarius ei esset qui conditor est mundi, non utique alienis uteretur ad propriae virtutis demonstrationem. Non autem ipse aquam hausit, & tunc vinum ostendit; sed hoc jubet ministris, ut eos testes haberet ejus quod fiebat: unde sequitur: *Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferite architriclino.* *Alcuinus.* Triclinium ordo trium lectorum, clini enim lectum significat. Architrictinus princeps triclinij, idest primus inter convivas, qui more antiquo in lectis discumbebant: unde quidam architriclinium intelligunt aliquem ex sacerdotibus Judaeorum, qui nuptiis interesse poterant, ut illos instruerent qualiter nuptiis uti deberent. *Chrysostomus* (hom. 25. in Joan. par. à med.) Vel aliter. Quia aliqui possent dicere, quod convivae ebrii erant, & sensus judicantium corruptus, ut nescirent utrum aqua, vel vinum esset; hi autem quibus ministratio convivorum credita est, maxime vigiles sunt, unum opus habentes ut ornate, & ordinate omnia disponantur; ideo in testimonium eorum quae fiebant dixit Dominus, *Ferte architriclino,* propter evigilantem ejus sensum; & non dixit, *Propinate discumbentibus.* *Hilarius* 3. de Trin. (circa princ.) Aqua igitur hydris infunditur, vinum calicibus hauritur: infundentis scientiae sensus non convenit haurientis. Qui infuderunt, hauriri aquam existimant; qui hauriunt vinum, infusus arbitrantur: unde sequitur: *Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, &*

- (1) Al. deest Adde. (2) Al. *Beda*, quem habet etiam *Nicolai*.

volebat emere Spiritum Sanctum, quia vendere volebat: erat enim de illis qui columbas vendunt: etenim in columba apparuit Spiritus Sanctus: columba autem non est venalis, gratis datur, quia gratia vocatur. *Beda* (super *Et his qui columbas vendebant*) Vendunt igitur columbas qui accipiunt Spiritum Sanctum gratiam non gratis, ut p[ro]ceptum est, sed ad p[re]mium dant; qui manuum impositionem, qua Spiritus Sanctus accipitur, esse non in quaestum pecunie, ad vulgi tamen favorem tribuunt; qui sacros ordines non ad vite meritum, sed ad gratiam largiuntur. *Augustinus* (ut supra.) Boves autem intelliguntur Apostoli, & Prophetæ, qui nobis Scripturas sacras dispensaverunt. Qui ergo ipsis Scripturis fallunt populos, à quibus quaerunt honores, vendunt boves; vendunt & oves, id est ipsas plebes; & cui vendunt, nisi diabolo? Quicquid enim de unica Ecclesia prædicatur, quis tollit nisi leo rugiens? *Beda* (super *Ejecit omnes de templo*) Vel oves sunt opera munditie, & pietatis. Vendunt ergo oves qui humana gratia laudis opera pietatis exercent. Nummos mutuant in templo qui aperte terrenis rebus in Ecclesia deserviunt. Domum etiam Domini faciunt domum negotiationis, non solum hi qui propter sacros ordines pretium pecunie, vel laudis, vel honoris quaerunt; verum etiam hi qui gradum, vel gratiam spirituales, quam in Ecclesia Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cura humane retributionis exercent. *Augustinus* (ubi supra.) Signum autem quoddam nobis ostendit Dominus, quod fecit flagellum de reticulis. (1) & inde negotiationem in templo facientes flagellavit. Etenim uniuersique in peccatis suis restem sibi textit, dum peccata addit peccatis. Quando ergo aliquid peccatiur homines propter iniquitates suas, agnoscant quia Dominus facit flagellum de reticulis, & adhuc admonet eos ut mutant senam si se non mutaverint, audient in fine. *Matth. 23.* „Ligate illi manus, & pedes.“ *Beda* (super *Et cum scisset*) Facto igitur de funiculis flagello illos eiecit de templo: quia de parte foris sanctorum ejiuntur qui inter sanctos positi, vel fide bona, vel aperte faciunt opera mala. Oves quoque, & boves eiecit quia talium vitam pariter, & doctrinam ostendit esse reprobam. Nummulariorum quoque effudit æs, & mensas subvertit: quia damnatis in fine reprobis, etiam ipsarum quas dilexerunt rerum tollet figuram. Venditionem columbarum de templo auferri præcepit: quia gratia Spiritus, quæ gratis accipitur, gratis dari debet. *Origenes*

(1) *Al.* & negotiationem &c. (2) *Al.* quæ bona videntur. (3) *Al.* desideratur is.

(*com. 12. in Joan. super text. Responderunt Judæi*) Potest etiam per templum intelligi anima studiosi, propter inhabitans verbum Dei, in qua ante doctrinam Jesu consistant reticentes, & bestiales motus. Signum autem terrenitium motuum bos est; quoniam est agri cultor; infensorum autem motuum ovium, quod est pluribus animalibus irrationalibus; levium vero atque inconstantium mentium signum est columba; eorum vero (2) qui boni videntur, signa sunt æra, quæ Christus verbo doctrinæ expellit, ut non ultra domus Patris ejus sit forum. (c) *Theophylactus* (hoc loco.) Quia Judæi videbant Jesum talia facere cum potestate multa, & dicentem: Nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis: signum ad eo petunt unde dicitur: Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hoc facis? *Chrysostomus* (*hom. 23.*) Sed numquid signa opus erant ut ea quæ male fiebant cessare faceret? Nonne zelum talem accipere pro domo Dei maximum signum virtutis erat? Non autem illius prophetae meminere; sed signum petebant, simul quidem de suo turpiter impedito dolentes, simul autem, & per hoc prohibere eum volentes: opinantur enim eum aut provocare ad miracula, aut cessare ab his quæ fiebant. Propterea non dat eis signum, sicut & perentibus signum respondit dicens, *Matth. 12.* „Generatio mala, & ad altera signum quaerit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ.“ Sed tunc quidem manifestus, nunc autem obsecutus responderet idem. Non autem (3) is utique qui non petentes præoccupat, & signa dat, hic petentes avertisset, nisi mentem eorum cognovisset dolosam: sequitur enim: *Et dixit eis: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* *Beda.* Quia enim signum quaerebant à Domino, quare solita commercia projicere debuere ex templo; respondit: quia ipsum templum significabat templum corporis sui, in quo nulla profus esset alicujus macula peccati; quasi dicitur: Sicut inanimatum templum à vestris commerciis, sceleribusque mea expio potestate; ita & hoc corporis mei templum, cuius istud gestat figuram, vestris manibus dissolutum, tertia die resuscitabo. *Theophylactus.* Nequaquam tamen illos ad homicidium provocat dicens, *Solvite*; sed hoc eis affectantibus non sibi esse absconditum demonstrat. Audiant autem Ariani, quomodo Dominus mortis destructor dixit, *Excitabo*, virtute videlicet propria. *Augustinus* (*tract. 10. in Joan.*) Resuscitavit eum quidem & Pater, cui dicit in *Psal. 40.* „Excita me, &

& reddam illis.“ Sed quid fecit Pater sine Verbo? Quomodo ergo eum Pater resuscitavit, sic & Filius resuscitavit: quia Filius dixit infra *10. Ego & Pater unum sumus.* *Chrysostomus* (ut supra.) Propter quid autem signum resurrectionis dat esse? Quoniam scilicet hoc maxime erat quod ostendebat eum non esse hominem purum, posse adversus mortem statuere triumphum, & tyrannidem ejus longam velocius dissolvere. *Origenes* (*tom. 12. in Joan. super text. ut supra.*) Utraque autem, scilicet & corpus Jesu, & templum, exemplar mihi fore videntur Ecclesie, eo quod ex visis lapidibus constituitur in domum spirituales, in sacerdotium sanctum, & propter illud *1. Cor. 12.* „Vos estis corpus Christi, & membra de membris.“ Quamvis autem dissolvi lapidum videatur structura, ac dissipari omnia ossa Christi adversitibus tribulationum; insaurabitur tamen (1) templum, ac resuscitabitur die tertia, (2) quæ in novo cælo, & nova terra præfens erit. Sicut enim illud Christi corpus sensibile crucifixum est, ac sepultum, & postea resurrexit; sic & totale sanctorum Christi corpus concrucifixum est Christo: quilibet enim eorum in nullo alio gloriatur nisi in cruce Christi, per quam ipse crucifixus est mundo. Sed & conspultus est Christo, & resurrexit cum eo, quia in quadam novitate vite ambulat. Sed secundum beatam resurrectionem nondum surrexit: unde non scriptum est, Tertia die resurrexerunt illud, sed in tribus diebus: perficitur enim ejus erectio in omnibus tribus diebus. *Theophylactus.* Judæi enim de inanimato templo putantes eum hoc dicere, deridebant eum: unde sequitur: *Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis edificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Alcinus.* Et notandum, quod non de prima edificatione, quæ à Salomone septem annis perfecta est, sed de reedificatione, quæ facta est sub *Zorobabel* per quadraginta & sex annos impediens inimicis respondebant. *Origenes* (ubi supra.) Vel dicit aliquis, quadraginta & sex annorum exurgere computum, ex quo David allocutus est *Nathan* Prophetam consulens de constructione templi, ex tunc fatagens ad congregandam materiam templi. Animadvertere vero si possibile est quadragenarium numerum statui erga templum propter quatuor elementa mundi, ac senarium propter hoc quod homo sexto die creatus est. *Augustinus 4. de Trin.* (cap. 5.) Vel hic numerus perfectioni dominici corporis apte congruit: quadraginta enim sexies seni sunt ducenta septuaginta sex; qui numerus dierum complet non

vem menses & sex dies. Ipsa autem perfectio corporis Domini tot diebus ad partum producta comperitur, sicut à majoribus traditum suscipiens Ecclesie custodit auctoritas. Octavo enim kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & passus; natus autem traditur octavo kalendas Januarii. Ab illo ergo die usque ad istum computari ducenti septuaginta sex reperiuntur dies, qui senarium numerum quadraginta sexies habent. *Augustinus* Lib. 83. *Quæst.* (quæst. 36.) Dicitur etiam conceptio humana sic procedere, & perfici primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus novem diebus converteratur in sanguinem, deinde duodecim diebus solidetur, reliquis decem & octo diebus formetur usque ad perfecta linneamenta omnium membrorum; & in reliquo tempore usque ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem à novem, & duodecim, & decem & octo in unum coacti, sunt quadraginta quinque: addito ergo uno sunt quadraginta sex; qui si fuerint multiplicati per ipsum senarium numerum, qui hujus ordinationis caput tenet, sunt ducenti septuaginta sex, id est novem menses, & sex dies. Non ergo absurde quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus ejus significabat, ut quot anni fuerint in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis dominici perfectione. *Augustinus* super *Joannem* (*tract. 10. non remote ante finem.*) Vel aliter. Quia Dominus noster de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit; templum corporeum inde sumpsit, non iniquitatem, quæ de templo pelenda est. Si autem facias quatuor nomina Græca, anatoli, quod est oriens, dytis, quod est occidens, arctos, quod est septentrio, mesembria, quod est merides, capita verborum Adam habent. A quatuor enim ventis Dominus collecturum se dicit electos suos cum venerit ad iudicium. Habent autem litteræ nominis Adam numerum secundum Græcos, & ibi invenitur quadraginta sex annis edificatum templum. Habet enim Adam alpha, quod est unum, & delta, quod quatuor, & alpha, quod est unum, & mi, quod est quadraginta, & sic habet quadraginta sex. Sed Judæi, quia caro erant, carnalia sapiebant; ille spiritualiter loquebatur, & de quo templo diceret, per Evangelistam nobis aperuit: sequitur enim: *Ille autem dicebat de templo corporis sui.* *Theophylactus* (par. à fine *Comment.*) Ex hoc autem Apollinarius contradictionem sumit, volens ostendere, quod caro Christi esset inanimata, eo quod templum sit inanimatum: ergo carnem Christi & lapidum templum. (2) *Nicolai* legit qui,

(1) Quatuor jam sepe citata exempla omittuntur. (2) *Nicolai* legit qui,

dem, & lignum facies, quia ex his templum consistit. Si autem quod dicitur infra 12. *Anima mea turbata est*; & infra 10. *Potestatem habeo ponendi animam meam*, nequaquam de anima rationali dici dixeris, ubi ponas illud Luc. 23. *In manus tuas Domine, commendo spiritum meum*? non enim hoc de anima irrationali intelligere poteris: neque quod dicitur Psalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno*. *Origenes* (tom. 10. in Joan. super illud, *At ille dicebat de templo*.) Ideo autem corpus Domini templum intelligitur, quia sicut templum gloriam Dei continebat habitantem in ipso, sic corpus Christi representans Ecclesiam, Unigenitum continet, qui est imago Dei, & gloria. *Chrysoströmus* (hom. 22. in Joan.) Duo autem erant quæ obstabant discipulis ne interim intelligerent: unum ipsa resurrectio; alterum vero, quod majus erat, scilicet quod Deus erat qui in illo corpore habitabat; quod Dominus occulte ostenderat dicens: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Et ideo subditur: *Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat de corpore suo, & crediderunt Scripturæ, & sermoni, quem dixit Jesus*. *Alcuinus*. (a) Ante resurrectionem enim non intelligebat Scripturas, quia nondum acceperat Spiritum Sanctum; sed in die resurrectionis apparsit Dominus aperuit discipulis sensum ut intelligerent quæ de ipso scripta erant in lege, & Prophetis; & tunc crediderunt Scripturæ Prophetarum, qui prædixerunt Christum tertio die resurrecturum, & sermoni quem dixit Jesus, *solvite templum hoc*. *Origenes* (tract. 10.) Secundum anagogem vero, complementum fidei attingemus (1) in magna resurrectione totius corporis Jesu, id est Ecclesie ejus; cum fides, quæ est ex specie, multum differat ab ea quæ est per speculum in ænigmate.

(f) *Beda* (super *Cum esset Hierosolymis in pascha*.) Superius Evangelista narravit quid Dominus Hierosalem adveniens gesserit; nunc vero eodem Hierosolymis commorante, quid ab aliis erga eum actum fuerit refert: unde dicitur: *Cum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa que faciebat*. *Origenes* (hom. 10. super *Cum esset Hierosolymis*.) Respicendum autem quomodo ex signis ejus plerique videntes, credebant in eum. Non enim dicitur prodigia fecisse Hierosolymis, nisi forte, cum facta

sint, in Scripturis non habeantur. Animadvertente vero si possibile est in miraculis deputari quod fecerit flagellum ex funiculis, & cunctos ex templo propulerit. *Chrysoströmus* (hom. 23.) Prudentiores autem fuerant discipuli; qui ad Christum accesserant; non propter signa, sed propter doctrinam: nam grossiores quidem per signa trahuntur, rationabiliores vero per prophetias, seu doctrinam: unde subditur: *Ipse autem Jesus non credebatur semetipsum eis*. *Augustinus* (tract. 11. in Joan.) Quid sibi vult hoc, *illi credebant in nomine ejus, & ipse Jesus non credebatur semetipsum eis*? An forte non credebant ei, & fingeant se credidisse? Sed non diceret Evangelista: *Multi crediderunt in nomine ejus*. Magna ergo res, & mira! Credunt homines in Christum, & Christus non se credit hominibus; præsertim quia Filius Dei est, & utique volens passus est, & si nollet, numquam pateretur. Sed tales sunt omnes catechumeni. Si dixerimus catechumeno, credis Christo? respondet, Credo, & signat se. Si interrogemus eum, Manducas carnem Filii hominis? nescit quid dicimus, quia Jesus non se credit ei. *Origenes* (tom. 10.) Vel dicendum, quod Jesus non se credit creditibus in nomine ejus, & non in illum. In illum enim credunt qui angustiam viam vadunt ducentem ad vitam; qui autem credunt signis, non in eum, sed in nomine ejus credunt. *Chrysoströmus* (hom. 23.) Vel hoc dicit, quia non confidebat in eis, ut in discipulis perfectis; neque committebat eis omnia dogmata, ut jam firmiter fidelibus fratribus: non enim intendebat exterioribus verbis, ad mentem eorum intrans, & tempus opportunum manifeste sciens: unde sequitur: *Eo quod ipse nescit omnes, & quia opus non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine*. Scire enim ea quæ sunt in corde hominum, est Dei, qui solus corda plasmavit. Non (2) indiget ergo testibus, ut propriorum plasmatum mentem adducat. *Augustinus* (tract. 11.) Plus etiam noverat artifex quid esset in opere suo, quam ipsum opus quid esset in semetipso. Nam & Petrus non noverat quid in ipso esset quando dixit infra 13. *Tecum ero usque ad mortem*; sed Dominus noverat quid esset in homine dicens Luc. 22. *Præquam gallus cantet, ter me negabis*. *Beda*. Quapropter monemur ut nunquam de conscientia nostra securi simus, sed semper solliciti formidemus: quia quod nos latet, æternum arbitrium latere non valet.

CA-

(1) *Al.* in magna corporum resurrectione. (2) *Al.* indigebat.
EXEDIT. P. NICOL. (a) Quoad ultimam partem tantum, non quoad primam, quæ non occurrit.

CAPUT III.

(a) **E**Rat autem homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Judæorum. Hic venit ad Jesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Jesus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.

(b) Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci? Respondit Jesus: Amen amen dico tibi: nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris, quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat, & vocem ejus audis; sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis qui natus est ex Spiritu.

(c) Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Jesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis; quomodo si dixero vobis cælestia, creditis?

(d) Et nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo.

(e) Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

(f) Sic enim Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicaret mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.

(g) Hoc est autem judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem: erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem: ut non arguantur opera ejus; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.

(h) Post hæc venit Jesus, & discipuli ejus in terram Judæam, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Joannes baptizans in Ænon juxta Salim, quia aque multe erant illic; & veniebant, & baptizabantur: nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem. Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione. Et venerunt ad Joannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.

(i) Respondit Joannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam nisi fuerit ei datum de cælo. Ipse vos mihi testimonium perhibetis quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponfam, sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. In hoc ergo gaudium meum implemur est. Illum oportet crescere, me autem minui.

(k) Qui deorsum venit, super omnes est; qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est, & quod vidit, & audivit, hoc testatur.

(l) Et testimonium ejus nemo accipit. Qui autem acceperit ejus testimonium, signavit quia Deus verax est. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu ejus. Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

(a) **A**ugustinus (tract. 11.) Superius dixerat, quod, cum esset Hierosolymis... multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa, & prodigia que faciebat: ex his autem erat Nicodemus, de quo dicitur: *Erat autem homo ex pharisæis Nicodemus nomine. Beda* (in hom. inventionis sanctæ crucis.) Cujus etiam dignitatis officium ostendit, cum subdi-